

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS

SEPEDI LELEME LA GAE (HL)

LEPHEPHE LA BOBEDI (P2)

2018

MEPUTSO: 80

NAKO: Diiri tše 2½

Palomoka ya matlakala a dipotšišo ke 38.

DITAELO LE TSHEDIMOŠO

1. Badišiša ditaelo ka šedi pele o thoma go araba dipotšišo.
2. O se ke wa leka go bala lephephe ka moka. Lebelela diteng letlakaleng labone le labohlano gomme o laetše dinomoro tša dipotšišo tša dingwalo tšeo o ithutilego lenyaga. Ka morago ga moo, bala dipotšišo gomme o kgethe tšeo o nyakago go di araba.
3. Lephephe le arotšwe ka DIKAROLO TŠE THARO:

KAROLO YA A:	Theto	(30)
KAROLO YA B:	Padi/Dingwalotšhaba	(25)
KAROLO YA C:	Papadi/Terama	(25)
4. Araba dipotšišo TŠE TLHANO: TŠE THARO go KAROLO YA A, E TEE go KAROLO YA B le E TEE go KAROLO YA C ka tsela ye:
  - KAROLO YA A: THETO
DIRETO TŠA GO BONWA: Araba dipotšišo TŠE PEDI.
SERETO SA GO SE BONWE: Ke potšišo YA KGAPELETŠO.
  - KAROLO YA B: PADI LE KANEGELOTŠHABA
Araba potšišo E TEE.
  - KAROLO YA C: PAPADI/TERAMA
Araba potšišo E TEE.
5. KGETHO YA DIKARABO YA KAROLO YA B (PADI/DIKANGELOTŠHABA) LE C (PAPADI)
  - Araba padi/kanegelotšhaba le papadi tšeo o ithutilego tšona FELA
  - Araba POTŠIŠO E TEE YE TELELE le E TEE YA DITSOPOLWA.
    - Ge o arabile potšišo ye telele ka go KAROLO YA B, gona o tla swanelwa ke go araba ya ditsopolwa ka go KAROLO YA C.
    - Ge o arabile potšišo ya ditsopolwa ka go KAROLO YA B, gona o tla swanelwa ke go araba ye telele ka go KAROLO YA C.

Šomiša lenanetekolo go go thuša.
6. BOTELELE BJA DIKARABO
  - Potšišo ye telele ya Theto e arabje ka mantšu a 250–300
  - Dipotšišo tše telele tša Padi/Dingwalotšhaba le Papadi di arabje ka mantšu a 400–450
  - Botelele bja dikarabo tša dipotšišo tša ditsopolwa bo tla hlahlwa ke kabo ya meputso. Balekwa ba arabe dipotšišo ka boripana
7. Latela ditaelo tšeo di hwetšwago mathomong a KAROLO YE NNGWE le YE NNGWE ka kelohloko.
8. Nomora dikarabo tša gago go swana thwii le ka fao dipotšišo di nomorilwego ka gona ka gare ga lephephe la dipotšišo.

9. Thoma KAROLO YE NNGWE le YE NNGWE letlakaleng LE LEFSA.
10. Nako yeo e ukangwago:
KAROLO YA A: Metsotso ye 40
KAROLO YA B: Metsotso ye 55
KAROLO YA C: Metsotso ye 55
11. Ngwala ka bothakga le ka mongwalo wa go balega.

KAROLO YA A: THETO				
Direto tšeo di bonwego: Araba dipotšišo TŠE PEDI fela go tšeo di latelago.				
NOMORO YA POTŠIŠO	POTŠIŠO	MEPUTSO	NOMORO YA LETLAKALA	
1.	'Kgarebjana ya ka'	Potšišo ye telele	10	7
2.	'A itheng?'	Potšišo ya setsopolwa	10	8
3.	'Nkgotsofatše ke go kgotsofatše'	Potšišo ya setsopolwa	10	9
4.	'Thepudi'	Potšišo ya setsopolwa	10	10
5.	'Wa boraro'	Potšišo ye telele	10	11
6.	'Theeletša Mokgadi'	Potšišo ya setsopolwa	10	12
7.	'Go poloko'	Potšišo ya setsopolwa	10	13
8.	'Ngwato'	Potšišo ya setsopolwa	10	14
LE				
Sereto seo se sa bonwago (Ke kgapeletšo).				
9.	'Lefaufau'	Potšišo ya setsopolwa	10	15
<p>ELA HLOKO: Mo KAROLONG YA B le YA C, araba potšišo E TEE ye telele le E TEE ya setsopolwa. Ge o arabile potšišo ye telele KAROLONG YA B/C o swanetše go araba ya ditsopolwa go tšwa go KAROLO YA C/B. O swanetše go araba potšišo E TEE fela mo KAROLONG YA B le YA C.</p>				
KAROLO YA B: PADI/DINGWALOŠHABA				
PADI: Araba potšišo E TEE fela go tšeo di latelago.				
10.	<i>Badimo ba boletše</i>	Potšišo ye telele	25	16
11.	<i>Badimo ba boletše</i>	Potšišo ya setsopolwa	25	16
12.	<i>Kgalagalo tša setu</i>	Potšišo ye telele	25	18
13.	<i>Kgalagalo tša setu</i>	Potšišo ya setsopolwa	25	18
14.	<i>Lenong la gauta</i>	Potšišo ye telele	25	20
15.	<i>Lenong la gauta</i>	Potšišo ya setsopolwa	25	20
16.	<i>Ngwana wa mobu</i>	Potšišo ye telele	25	22
17.	<i>Ngwana wa mobu</i>	Potšišo ya setsopolwa	25	22
18.	<i>Lešitaphiri</i>	Potšišo ye telele	25	24
19.	<i>Lešitaphiri</i>	Potšišo ya setsopolwa	25	24
20.	<i>Tlhakoleng</i>	Potšišo ye telele	25	26
21.	<i>Tlhakoleng</i>	Potšišo ya setsopolwa	25	26
GOBA				
DIKANEGELOTŠHABA: Araba potšišo E TEE fela go tšeo di latelago.				
22.	<i>Todi ya batlogolo</i>	Potšišo ye telele	25	28
23.	<i>Todi ya batlogolo</i>	Potšišo ya setsopolwa	25	29

KAROLO YA C: PAPADI/TERAMA**Araba potšišo E TEE fela go tše di latelago.**

24. O iphihletšeng?	Potšišo ye telele	25	32
25. O iphihletšeng?	Potšišo ya setsopolwa	25	32
26. Naga ga di etelane	Potšišo ye telele	25	35
27. Naga ga di etelane	Potšišo ye telele	25	35
28. Lehufa	Potšišo ye telele	25	37
29. Lehufa	Potšišo ya setsopolwa	25	37

*ELA HLOKO: Mo KAROLONG YA B le YA C, araba potšišo E TEE ye telele le E TEE ya setsopolwa. O se ke wa araba dipotšišo TŠE PEDI tše ditelele goba TŠE PEDI tša setsopolwa.

LENANETEKOLO/LENANETSHWAYOTSHWAYO

Dira leswao la (✓) go lenanetekolo le le latelago go kgonthišiša ge e ba o latetše ditaelo gabotse.

KAROLO	NOMORO YA DIPOTŠIŠO	PALO YA DIPOTŠIŠO TŠEO DI ARABJAGO	TSHWAYO (✓)
A: Theto (Direto tšeo di bonwego.)	1–8	2	
A: Theto (Sereto seo se sa bonwago)	9	1	
B: Padi (Potšišo ye telele goba ya setsopolwa) GOBA	10–21	1	
B: Dingwalotšhaba (Potšišo ye telele goba ya setsopolwa)	22–23		
C: Papadi/Terama (Potšišo ye telele goba ya setsopolwa)	24–29	1	

ELA HLOKO: Mo KAROLONG YA B le YA C, kgonthišiša gore o arabile potšišo E TEE ye telele le E TEE ya setsopolwa. O se ke wa araba dipotšišo TŠE PEDI tše telele goba TŠE PEDI tša ditsopolwa.

KAROLO YA A: THETO**MONTSHEPETŠABOŠEGO – M Mamabolo****DIRETO TŠEO DI BONWEGO**

Araba dipotšišo TŠE PEDI fela.

POTŠIŠO YA 1: POTŠIŠO YE TELELE

Botelele bja karabo e be mantšu a 250–300.

Re alele tshekatsheko yeo e nwešago a mokgako ya poeletšo seretong se sa ka tlase o lebeletše boemo bja dikarolopolelo.

KGAREBJANA YA KA – LI Masenya

- 1 Kgarebjana ya ka ya bele la mootlwa se ntlhale,
- 2 Kgarebjana ya ka ya theka la mobu se ntlhokomologe,
- 3 Kgarebjana ya ka ya mmala wa lebese se ntlhanamele,
- 4 Kgarebjana ya ka ya nko ya lenono se ntlhanoge,
- 5 Kgale ke go tsoma ke le morema wa barema ke go humane.
- 6 Ka diatla ke go bekile o ngwetši ya ka,
- 7 Ka ga ka mpa ke tla tia ka lenono ka tsatsanka,
- 8 Ka etša masogana ka ja koto ka ngwetši ya ka,
- 9 Ka ikhwetša ke le mmasebotsana ke eja mphufutšo wa phatla ya ka,
- 10 Ke re ke sepela le mekgotha gwa itsharwa mahlaa.
- 11 Ke sepela nke ga ke ithome o ntlhatswitše bjalo ka lesea,
- 12 Ka ditlolo o mphinthile kgarebe twešamasogana,
- 13 Wena kgarebe ya ka ke a go rata o nkalela a borutho malao,
- 14 Wena ka wena mahlong a batho ke na le mahlo a manyabonyabo,
- 15 Ke kgale o nkgana lehono ke a go leboga o ntlhokometše ka kganyogo.
- 16 Ka leselaphutiana o nntšha noga maleng,
- 17 Ge le swara dithaba ka morago wa mpha tša go se fahle teng,
- 18 Ka lota gore e be sefihlolo sa ka moso,
- 19 Ruri o se mphuralele ka šala ke ikgonere ka bjona bogotoko,
- 20 Ka tla ka fetoga seebela mokhora wo o mphago wona wa mphetogela lepogo.
- 21 Makgarebe ge a ka kgoba morwa wa ka le morwedi ba ka nyala wena,
- 22 Mohlang ke melago a mararo ba ipatolla ka wena,
- 23 Malapeng a bona ba tlapa bja go kgwahla bodupa,
- 24 Malaong ba tsena ka tše di bipetšwego dimpa,
- 25 Mesong ba se go hlale o ka tla wa bolawa ke bodutu.
- 26 Ruri o mphuthile magole kgarebe ya ka ke a go rerešetša,
- 27 Ge masogana maetišong a etišitše a ona pele
- 28 Le nna ka wena ke a ikhomotša,
- 29 Ka wena ke kgona go tseba dikwata le tlhompho,
- 30 Ka wena ke tseba go ralala le dilete ka sepela ke go tepeletša.
- 31 Ke lekgoba la gago ke a ikgantšha ka wena ka mešogofela,
- 32 Wena le nna re monwana le lenala,
- 33 Re se tsoge re kgaogane hle!
- 34 Ra kgaogana ke hwile la pitšana,
- 35 Ga ke nyake go lla sa go se fele sello.

[Letl. 145–146]

[10]

POTŠIŠO YA 2: POTŠIŠO YA SETSOPOLWA

Bala ditemanatheto tše ka tsenelelo le tsinkelo gore o tle o kgone go araba dipotšišo tša go di latela.

A ITHENG? – ME Ngake

- 1 A itheng banešo Yogodimo,
- 2 Gobane A le fa, le a belaela;
- 3 A le kuna, le a hlobaela?
- 4 A itheng Yogodimo banešo
- 5 Gobane A le phediša, le a lla;
- 6 A le sesefaletša bophelo, le a lla?
- 7 A itheng banešo Yogodimo
- 8 Gobane A le fa molao, le a o tshela;
- 9 A se le fe, le a hlobaela?
- 10 A itheng Yogodimo banešo
- 11 Gobane A le nešetša tša matlorotloro le a lla;
- 12 A le tlišetša komelelo le a ratharatha?
- 13 A itheng Yogodimo banešo
- 14 Gobane a tliša phišo, ra lla phišo;
- 15 A re tlišetša go tonya, ra buša ra lla go tonya?
- 16 A itheng Yogodimo banešo
- 17 Gobane A re fa ka go lekana, ra tswala tshele;
- 18 A re fapantšha, le gona lehufa la tuka; ra jana?
- 19 A itheng Yogodimo banešo
- 20 Gobane tsela A re laetša,
- 21 Rena ra ikgethela ya rena?
- 22 A itheng banešo Yogodimo
- 23 Gobane lefase le legodimo tema ya tšona O kgathile
- 24 Gomme rena bjale re itshema ba Mo fetago?
- 25 A itheng Yogodimo banešo
- 26 Gobane ditalente, tšona tša go fapana, O re file
- 27 Gomme rena re aparetšwe ke bobodu?
- 28 A itheng Yogodimo banešo
- 29 Gobane se borala O se fegolotše
- 30 A re: 'Motho o tla ja ka mphufutšo wa phatla ya gagwe,'
- 31 Fela boušwa re sa nyaka bja go theošwa ka matete? ...

[Letl. 67–68]

- 2.1 Ntšha lentšu leo le hlalošago selo SE TEE le Modimo seretong se. (1)
- 2.2 Ke setlabela sefe sa theto seo se renago ditemanathetong tše? (1)
- 2.3 Akaretša molaetša wa ditemanatheto tše ka dintlha TŠE PEDI. (2)
- 2.4 Ka dintlha TŠE PEDI ahlaahla metara mothalothetong wa 3. (2)
- 2.5 Laetša morumokwano wo o tšwelelago temanathetong ya 5 o be o hlaloše gore ke wa mohuta mang. (2)
- 2.6 Ka dintlha TŠE PEDI ahlaahla molaetša wo o tšweletšwago ke sereto se. (2)

[10]

POTŠIŠO YA 3: POTŠIŠO YA SETSOPOLWA

Bala ditemanatheto tše ka šedi gore o tle o kgone go araba dipotšišo tša go di latela.

NKGOTSO FATŠE KE GO KGOTSO FATŠE – MJ Tauatswala

- 1   Pelo ya ka e sa tlotlorega khulwana ya madi,
2   Bešo o ba lešitše nta ka legai ka bja gago bopelompe,
3   Bja gago bopelompe bo ferehlile pitša ya ntwā o mohlatlegi,
4   Megokgo e tsorotlago marameng a ka boka lewatile la Intia
5   E hlatsela go ruruga ga pelo ya ka ke morurugi ruri.
- 6   O nkgobošitše kgobošo ke segoboga go lešo lapa,
7   Lešo lapa le mphetogetše mootlwa wa seebe ke a ebela,
8   Ruri nkabe o nkune e le lethabo e sego mahloko ka lapa,
9   Dihlong le manyami di keta diketo ka nna ke leabela,
10   Lethabo le ntllhanogetše, marota le hlanotše.
- 11   O nkwe o be o nkwešiše wa bošešane,
12   Go tloga lehono beno dinao di hlanamele la ka lapa,
13   Go tlo go tšhela mahlo ke go latola latolang ya bošešane,
14   Le ka mohla o tee tšhelete go ba amogetša ba lebale,
15   Ba ithweše ka letolo tlala e hlape diatla ka bona le bona.

[Letl. 78–79]

- 3.1   Tsopola dika temanathetong ya 1 tše o di laetšago gore:
- 3.1.1   Seretwa se šiile mohlako lapeng la bo sereti. (1)
- 3.1.2   Seretwa se hlotše bonaba malapeng. (1)
- 3.2   Efa kakaretšo ya temanatheto ya 2 ka dintlha TŠE PEDI. (2)
- 3.3   Hlaloša gore kelelathalo ke eng o be o fe mohlala wa yona go tšwa temanathetong ya 1. (2)
- 3.4   Laetša thekniki yeo sereti se e dirišitšego mo mothalotheotong wa 4 o be hlaloše le tirišo ya yona. (2)
- 3.5   Na moya wo o fokago mo ditemanathetong tše ke wa mohuta mang? Fahlela karabo ya gago ka ntlha E TEE. (2)

[10]

POTŠIŠO YA 4: POTŠIŠO YA SETSOPOLWA

Badišiša sereto se gore o tle o kgone go araba dipotšišo tša go se latela.

THEPUDI – PM Mashilo

- 1 'Kgomo e a tshwa!
 2 'E gangwa ke mang?'
 3 'E gangwa ke nna Thepudi mothontshororo,
 4 Thepudi ke mothomatepetepe motho wa go tsošološa madiba.
 5 Ke motšofe ke tšofetše wa go wela kgwahlana
 6 Fela ge e le bjang ke ja bjo botalana bokamohlaka,
 7 Gobane bja go hlabja ke naka bo ka ntsentšha mokgohlwane.
- 8 Ge o ekwa ba re nna Thepudi ke sejato
 9 Mathaka a bone ge ke a amoga makgarebe,
 10 Ke tloga ke a šupa ka la ka leleduntsobokwana,
 11 Yona thitelwanaboreletšana lerita la makgwathasawane,
 12 Lerita le llegeo megopo ya bommagomosadi fela.
- 13 Le se nnyatšeng mmele go šošobana lena makgarebe,
 14 Khudumphato ke fa motšhaotšhele
 15 Go nna wa re o tloga wa be menotosi o itokonya leboelela,
 16 O tloga o etša katse selo sa maruthorutho.
- 17 Ge a nkwera masogana
 18 A re nna ke ba sepela ka fase bokathete,
 19 E le ge a re mereana ke šomiša ya go utla maebana.
 20 Nna ke bjalo ka kgotlaomone ke phala ba bantši,
- 21 Ke tloga ke phala ba bantši ba dilete mankgaleraga.
 22 Ka selotwapotleng le gona ke a fologa
 23 Gobane wena o sa fologego lesogana,
 24 Ka mahlo o tla ja go bona,
 25 Wa šebetša ka go nyama meyamo.'

[Letl. 130]

- 4.1 Tsopola mohlala wa poeletšo go tšwa temanathetong ya 1. (1)
- 4.2 Ke thekniki efe yeo sereti se e šomišitšego mothalotheong wa 5? (1)
- 4.3 Ka boripana efa tlhalošothwii ya methalotheto ya 5 le 6 seretong. (2)
- 4.4 Ahlaahla sebopego sa ka ntle sa sereto se o lebeletše ditemanatheto le methalotheto. (2)
- 4.5 Na sereto se ke sa mohuta mang? Fahlela ka ntlha E TEE. (2)
- 4.6 Hlaloša maikutlo ao a go aparelago ge o bala sereto se. (2)

[10]

DIRETO TŠA SESOTHO SA LEBOA – MD Kgobe**POTŠIŠO YA 5: POTŠIŠO YE TELELE**

Botelele bja karabo ya potšišo ye e be mantšu a 250–300.

Ngwala tshekatsheko yeo e kgodišago ya poeletšo seretong se sa ka tlase o lebeletše boemo bja dikarolopolelo seretong se.

WA BORARO – BN Tseke

- 1 O mmagohlomela maphankganya ntšhi sewelamaswing,
- 2 Mmatšhaatšhaa nawane tšhatšha sekopanyadikhutlo,
- 3 Tswiri, nonyana mogaši wa nonwane selo keleketla,
- 4 Wa boraro kgagaripane sephušola leago la baagišane.

- 5 Wa boraro, Dolara tše tharo ke bokae?
- 6 Wa boraro, sa bone bophelong ke eng?
- 7 Wa boraro, wa bohloano mojadibe ke mang?
- 8 Wa boraro, ya boselela tlhatse ke mang?

- 9 O tshwetše mong-motsana ka didirwa ke mong-motse,
- 10 Wa ngetlela mong-motse a mong-motsana mafokodi,
- 11 Wa khutšo moya go tša bona dipelo wa šhwahla,
- 12 Bobedi ka mehla ba utswana ka mesela ya mahlo,
- 13 Boka sa meetse sego ge se bona wa tšhobolo mmatswale.

- 14 Wa boraro, o swa o bapatša eng?
- 15 Ga o boife go tsena tše tharo difero,
- 16 Ka digwanapedi tša hlogo a masa mabarebare wa gamola,
- 17 Wa etša dintho o thonkga tše ahlamišitšego melomo,
- 18 Ka a lebone makhura wa tšhela sa mello serupampa,
- 19 Wena mmamoneanya sebjala tše ntshwanyana motseng.

- 20 Ditaba ke tša babedi batho ba lethabo,
- 21 Bolabolana ke ya mogwe le mogwegadi,
- 22 Wa boraro ke masenyeletše – pudi ya tsela;
- 23 A monna makako ke a mabedi mogopong,
- 24 La boraro ke mpholo kgwaletšo, le fiwa mpša.

[Letl: 57]

[10]

POTŠIŠO YA 6: POTŠIŠO YA SETSOPOLWA

Badišiša ditemanatheto tše gore o tle o kgone go araba dipotšišo tša go di latela.

THEELETŠA MOKGADI – SR Machaka

- 1 ... Lehono ke wele fase ka matolo le dinala,
 2 Sello sa ka Batlokwa ba se ganne –
 3 Ba re ba mpoditše ka mela mafego;
 4 Ka ipolaya ka bothata bja bosogana,
 5 Ka botša batswadi mantšu a go sasamela.
 6 Mma le papa ba mphile naka ya mokhure,
 7 Ke rile ke tla e letša ya ntetša.
- 8 Ntshwareleng Batlokwa ke šaeditše,
 9 Ke sepetše tsela ka thoko ka timela,
 10 Fela badimo ga ba ntahlela sa ruri,
 11 Ba rile mo go sa boelwego ke teng.
 12 Ke tseleng ke gopotše tsheola ya lerato;
 13 Ke a mmona yo mosehlana o sa nkemetše,
 14 Nkwe e gana go šutela pele ke sa phela.
- 15 Batalatala ba bone nnete ba e bolela,
 16 Ke therešo seo ke šetšego ke se bone,
 17 Ke nnete bošwaanyana bo a lahletša.
 18 Botse bja Nomawi bo be bo nkiša leopeng,
 19 Gobane ke be ke mo latela le mo a emago,
 20 Gape ke sepela mo a beago kgato mabung,
 21 Pelo ya ka e be e lwala bjale e fodile.
- 22 Bošemane bo be bo ntšhetše morago;
 23 Bo mpuputla bo ntshobeletša le meboti;
 24 Bjona bo nkiša kgolekgole le Mokgadi.
 25 Thongwana fodiša pelo ke boile gae!
 26 Ga ke a romela motho ke nna ka nama.
 27 Ga go lerato la go phala la pele;
 28 Lerato la Mokgadi go nna ga se moeti ...

[Letl: 23]

- 6.1 Na sereti se šupa eng ka mothalotheto wa 1? (1)
- 6.2 Ke setlabela sefe sa theto seo se dirišitšwego methalothetong ya 12 le 13? (1)
- 6.3 Akaretša diteng tša temanatheto ya 3 ka dintlha TŠE PEDI. (2)
- 6.4 Ahlaahla metara o lebeletše mothalotheto wa 23. Efa dintlha TŠE PEDI. (2)
- 6.5 Laetša poeletšo ye e tšwelelago temanathetong ya 4 o be o hlaloše le mohola wa yona. (2)
- 6.6 Na ge o be o le Mokgadi o be o tla apanelwa ke maikutlo a mohuta mang malebana le dipolelo tša sereti? Fahlela karabo ya gago ka ntlha E TEE. (2)

[10]

POTŠIŠO YA 7: POTŠIŠO YA SETSOPOLWA

Bala sereto se ka tsinkelo gore o tle o kgone go araba dipotšišo tša go se latela.

GO POKOLO – OK Matsepe

- 1 Go go makala go fetša nka se ke,
- 2 Gore sefapano o se belegetše eng.
- 3 Na se lebetšwe go wena e seng
- 4 Neng ka ntle ga letšatši lela ke se seke?
- 5 O dungwa ke nna, maaka ga a botse,
- 6 Ka sona o tla tsena le nna ke a bona.
- 7 A ke go amogetše, le nna o tla mpona,
- 8 Go Mo khunamela go nkweša bose.
- 9 Magetleng le nna a ke se rwale,
- 10 Kgopolong ke be yo ke hlatswegilego.
- 11 E sego gore go go tsebafele ke se ke se dirilego,
- 12 A ke sepedišane le wena ke be wa gago o nthwale.
- 13 O phate ya Yo mogolo,
- 14 A ke go rete ka bjago bogolo.

[Letl: 41]

7.1 Tsopola:

7.1.1 Lentšu leo le laetšago gore pokolo e amantšhwa le Bokriste. (1)

7.1.2 Sekafoko seo se laetšago gore go bolelwa ka Modimo/Jesu Kristo seretong se. (1)

7.2 Efa kakaretšo ya sereto se ka dintlha TŠE PEDI. (2)

7.3 Hlaloša gore kelelathalo ke eng o be o fe le mohlala wa yona go tšwa seretong. (2)

7.4 Hlaloša sebopego sa sereto se o lebeletše tlhalošo le tirišo. (2)

7.5 Na ke maikutlo a mohuta mang ao a ka aparelago Bakriste ge go bolelwa ka pokolo seretong se? Fahlela ka ntlha E TEE. (2)

[10]

POTŠIŠO YA 8: POTŠIŠO YA SETSOPOLWA

Badišiša sereto se gore o tle o kgone go araba dipotšišo tša go se latela.

NGWATO – RM Mogashoa

- 1 Kgomo e a tsha.
 2 E gangwa ke mang?
 3 E gangwa ke ye papadima ye naka lehubedu,
 4 Ke marumo a mašweu tekema.
- 5 Ke pula ya marotholodi a magolo,
 6 Ke leru la Mmamohlake ba rego,
 7 La duma le se na pula le re bakela difako,
 8 Ke tladi e ile ya tia ye naka lethata,
 9 Ke ye naka le boreledi a dithaga.
- 10 Ke ile ka duma boroko ka robala,
 11 Bjang ya ba legogwa ka ala,
 12 Mokgopo' a noga ya ba kobo ka apara,
 13 Diloru ka lora mašula ka šulelwa.
- 14 Kgomo ye botse e tšwele mošate ka hunolla Nakebjana,
 15 Hunela thari ya bomonna ngwana wa bolekitikiti la mawele le Mathamaga,
 16 Gobane ka ntle Matuba le Mangana ba go emetše.
 17 Batsoma le le tšwago go wa gago molomo.
- 18 Re batho ba bomatsikinyane a borwa re tsikintše ra gomela,
 19 Ngwanabo Mpelegeng ka kobo Marota,
 20 Mpelegeng ke ngwanaboMoraswi Mankgapole.
 21 Ke re kgoši gata ka madi setšhabeng,
 22 Gae ra hwetša pitša di palela baapei,
 23 Bana ra hwetša ba palela bagoketši.
 24 Mola badiši ba palelwa ke go tlema mamane
 25 Mola marole ka ntle a ipshina ka go anyeletša dithojana.
 26 Ke re kgoši gata gabotse o bone mokutwana o a wa.
 27 O ušwa ke ona mathebo ntlong.
 28 Ke ra ona a bongwanaboMpelegeng ka kobo Maroba.

[Letl: 45]

- 8.1 Tsopola mohlala wa poeletšo go tšwa temanathetong ya 1. (1)
- 8.2 Ke sekapolelo sefe seo sereti se se šomišitšego mothalotheong wa 5 le 6 go laetša bošoro bja sereti? (1)
- 8.3 Na methalotheto ya 7 le 8 e šupa eng ge e dirišitšwe ka tsela ye? (2)
- 8.4 Ka dintlha TŠE PEDI ahlaahla sebopego sa ka ntle sa sereto se o lebeletše ditemanatheto le methalotheto. (2)
- 8.5 Na sereto se ke sa mohuta mang? Fahlela ka ntlha E TEE. (2)
- 8.6 Hlaloša maikutlo ao a go aparelago ge o bala sereto se. (2)

[10]**LE**

SERETO SEO SE SA BONWAGO (KE KGAPELETŠO)**THAGALETSWALO 3 – SM Serudu****POTŠIŠO YA 9: POTŠIŠO YA SETSOPOLWA**

Bala ditemanatheto tše ka tsenelelo le tsinkelo gore o kgone go araba dipotšišo tša go di latela.

LEFAUFAU – JSM Masenya

- 1 Ke kwa tšohle ke ikhomolele,
- 2 Ke bona tšohle ka se bolele,
- 3 Mahlo a gohle ke gohle,
- 4 Ditsebe di gohle ke gohle.

- 5 Menkgo le meši di metšwa
- 6 Ke nna ke sa rate,
- 7 Tšohle di tsena teng ga ka,
- 8 Ka lešwa noga ga ke hlatše

- 9 Ba ntšhela ka thole yohle,
- 10 Ke tsela go ya mošola,
- 11 Ke botho ke hlatswa bohle,
- 12 Se phelago go nna ga se age.

- 13 Ka go nkgataka le a ntapiša,
- 14 Ka go ntshwenya le a nkotiša,
- 15 Le nkhweditše ke le gona,
- 16 Le tla ntšhia la ntlogela.

[Letl. 37]

- 9.1 Efa mohuta wa poeletšo ye e tšwelelago temanathetong ya 1. (2)
- 9.2 Hlaloša kgopolokgolo ye e tšweletšwago ke temanatheto ya 2 ka dintlha TŠE PEDI. (2)
- 9.3 Ka dintlha TŠE PEDI ahlaahla sebopego sa ka gare sa sereto se o lebeletše kgethontšu. (2)
- 9.4 Ngwala gore sereto se ke sa mohuta mang o be o fahlele ka lebaka. (2)
- 9.5 Efa molaetša wa sereto se gomme o fahlele karabo ya gago ka lebaka le le kwalago. (2)

[10]**PALOMOKA YA KAROLO YA A: 30**

KAROLO YA B: PADI/DINGWALOTŠHABA

Araba potšišo ye TELELE goba ya SETSOPOLWA.

POTŠIŠO YA 10: POTŠIŠO YE TELELE**BADIMO BA BOLETŠE – MJ Mpepele**

Botelele bja karabo ya potšišo e be mantšu a 400–450.

Sekaseka ka fao mongwadi a tšweleditšego thulano ka gona pading ye.

[25]**POTŠIŠO YA 11: POTŠIŠO YA SETSOPOLWA****BADIMO BA BOLETŠE – MJ Mpepele**

Bala ditsopolwa tše ka šedi gore o tle o kgone go araba dipotšišo tša go di latela.

SETSOPOLWA SA A

... Mmallo! Ga se le bone. Selo se lerato se itshwanetša fela le segwagwa ka gona go hloka fao se rego mo ke gae gagešo. Segwagwa se kobakoba le madiba gomme bodiba bja pša se a tloga.

Ditau yena o be a tloga a tseba gabotse gore pele tatagwe Tsweke a ikela fale boyabatho, o mmoditše tsebegokwa. Tsweke o tlogile a bolela a tiitšitše gore pele Ditau a ka apara letata la mebalabala lona lethebo la bogoši mollwa, o swanetše go nyala Thabišo yena morwedi wa kgoši Pilošamadiba. Ee, e sego Mpimpi yo a gogagoganago le yena lehono, ruri a bile a šetše a mo kwešitše lepara la mogwane ka gona go ba le mahlo a mantši. 5

Thabišo e be e sa le sekgaphampshikela ge kgoši Tsweke wa Bakone ba dintšhi a ikela kua moletemohlaelathupa, moletemohlaeladithupa tša matshophe. Ge e le ga bjale gona nnete go tloga go itaetša gabotse gore Thabišo ke mothwana wa kgobe ka ge bjale le ditlolamelorana tša gagwe e šetše e le sebakana di runtše. Ge e le Ditau yena o gana nngang o re a ka se nyale Thabišo yo kgetho ya badimo ba Bakone e šupilego yena ka monwana. 10 15

Aowa, ge e le mola kgorong ya mošate gona morwarrago Ditau o rile go ba široga, banna bale ba šala le bona ba phatlalala. Thwadima le yona e be e šetše e sepela ka gona go kgosoka le go babaela ka ge nnete gona kua e tšwago ruri go tloga e le leetwana la go bonagala. Ee, ke kgale bosele.

[Letl.9–10]

- 11.1 Efa mantšu a Tsweke ao a hueditšego phekgogo ya padi ye. (1)
- 11.2 Diteng tša setsopolwa se di utolla tikologo ya mohuta mang? Fahlela karabo ya gago. (2)
- 11.3 Akaretša diteng tša setsopolwa se ka dintlha TŠE PEDI. (2)
- 11.4 Ke ponelopele efe yeo o bago le yona mabapi le maitshwaro a Ditau? Efa ntlha E TEE. (1)

- 11.5 Ka dintlha TŠE PEDI tšweletša semelo sa Ditau mo pading ye. Fahlela karabo ya gago. (4)
- 11.6 Ka dintlha TŠE PEDI ahlaahla molaetša wo o utollwago ke padi ye. (2)

LE

SETSOPOLWA SA B

Ditau bjale a thoma go itaetša gabotse gore le yena ka noši o thomile go itshola bjalo ka sejagobe sa mohlang wa dijo tša lehlabula. Ruri di be di tloga di mmipetše tša go jewa ke yena dikgobe, mo bjale gona a bego a šetše a itaetša gabotse gore o rwele morwalo wo a kgopelago go o rolwa ntle le yona tikatiko. Ee, morwalo wa gagwe o be o mo imela. Aowa, rena a re mo tlogeleng le morwalo woo wa gagwe ka gore nnete gona yeo yona e be e tloga e le nakana ya mokhure. Ba sehlile bomahlwaadibona ba mo neela yona, bjale e be e se ya swanela go hlwa e mo lliša. 5

Ka letšatši le lengwe yo Seritša o ile a laetša Ditau gore thetho yeo a e aperego o e aparetše lefela. Ditau o be a rata go tseba gore e ka ba molato o mo kae Seritša a sa khuparetše lesea bjalo ka ba bangwe. Ee, yeo ke polelo ya baratani ba bangwe le ba bangwe ge ba šetše ba rata go lokiša ditaba tša motse wa bona. 10

'E bang o re re feletša kae?'
'Ka eng?'
'O re ka eng? Ka ngwana.'
'Ga ke tsebe.' 15

'Wa se tsebe bjang e le wena o swanetšego go mo tliša lefaseng?'
'Ee, gona go bjalo.'
'Bjale?'
'Le wena e tšwa tema.'
'Le ge ba re sa tema ke go boeletša wena Seritša, ba be ba sa re ka mokgwa wona wo.' 20

'Ditau ...! Ge e le gore o lebeletše nna gore ke tlo go dira tatagwe ngwana goba bana gona o moletangwedi wa go leta lefsifi.'
'Afa ke go kwa gabotse Seritša?'

[Letl.116–117]

- 11.7 Hlaloša tswalano gare ga Ditau le Seritša go ya ka setsopolwa. (1)
- 11.8 Ke thulano efe ye e tšwelelago setsopolweng se? Fahlela karabo ya gago ka ntlha E TEE. (2)
- 11.9 Tšweletša gore molwantšhwa wa padi ye ke mang o be o šitlele ka lebaka. (2)
- 11.10 Na mohola wa poledišano ke ofe mo pading ye? Efa dintlha TŠE PEDI. (2)
- 11.11 Bokantle/Khabara ya padi ye e nyalelana bjang le diteng tša yona? Fahlela ka dintlha TŠE THARO. (3)
- 11.12 Ke maikutlo a mohuta mang ao a ka go aparelago mabapi le poledišano ya Seritša le Ditau ka go hloka ngwana ga bona? Nošetša karabo ya gago ka dintlha TŠE PEDI. (3)

[25]

POTŠIŠO YA 12: POTŠIŠO YE TELELE**KGALAGALO TŠA SETU – MS Machitela**

Botelele bja karabo ya potšišo ye e be mantšu a 400–450.

Re alele tshekatsheko ya thulano ya padi ye.

[25]**POTŠIŠO YA 13: POTŠIŠO YA SETSOPOLWA****KGALAGALO TŠA SETU – MS Machitela**

Lekodišiša ditsopolwa tše gore o tle o kgone go araba dipotšišo tša go di latela.

SETSOPOLWA SA C

'O bona go ka ba bjang ge re ka ya go aga thoko?'

'O ra gore re tloge ka mo gae?'

'Ee, kgane wena o bona bjang?'

'Ke a go kwa, eupša taba ye kaa o tšwa go e tšea kae? Gape ge e le gore go na le yo a go tshwentšego o mpotše ke bonane le yena.'

5

'Wena a ke re ga o hlwe ka mo gae.'

'Molatelo, etšwa ka taba o tlogele go gata dirite.'

'Gona a re di tlogele.'

'Re di tlogele bjang? O ka se thome taba ye kaa, ka re ge ke re o e thomišwa ke eng wa re re di tlogele.'

10

'Dikgaetšedi tša gago o a tseba le wena gore di bjang Mojagobedi.'

'Ga ke tsebe. O reng o sa mpotše?'

'O a tseba gore batho bao ga ba nyake go mpona ka leihlo. Ge e le Mmakoma yena ga ke sa bolela.'

'Go thoma neng?'

15

'Go thoma neng o ra bjang? Gape nna ke mosadi, ka mo ntle thaka tša ka di na le magae ao e lego a tšona.'

'Owoo! Taba tšekhwi o tšwa go di tšea gona thakeng tšeo tša gago. Bjale ke nyaka gore o nkwe o be o nkwešiše. Ga go na fao re yago. Ka mo lapeng le re tla tšwa mohlang wo nna ke rego re tšwe. E seng tše tša gago tša go forwa ke batho bao ba ka se tsogego ba go thušitše ka selo.'

20

Monna o realo, a se gogwe ke mosadi ka nko. Afaeya go bjalo! ...

[Letl. 27–28]

- 13.1 Efa mantšu a Molatelo ao a hueditšego phekgogo ya padi ye. (1)
- 13.2 Diteng tša setsopolwa se di utolla tikologo ya mohuta mang? Fahlela karabo ya gago. (2)
- 13.3 Akaretša diteng tša setsopolwa se ka dintlha TŠE PEDI. (2)
- 13.4 Ke ponelopele efe yeo o bago le yona mabapi le kgopolo ya Molatelo ya go itlhomela mošašana? (1)
- 13.5 Ka dintlha TŠE PEDI tšweletša semelo sa Molatelo mo pading ye. Fahlela karabo ya gago. (4)
- 13.6 Ka dintlha TŠE PEDI ahlaahla molaetša wo o utollwago ke padi ye. (2)

LE

SETSOPOLWA SA D

'Ke go boditše kgale mogwera ka re monna ga se phoofolo yeo o swanetšego go e ...'	
'Mphapantšhi, wena ka mehla o bolela ditaba tša go se agiše.'	
'Ke a bolela nna! Gape yokhwi Molatelo ke mogwera wa ka wa go thaba le go hlonama. Ge ke bona o ka re go na le yo a mo nyantšhago monwana, ke a bolela. Nka se be mahomolele ka di homolela le gatee. Go di homolela e ka ba go se be mogwera wa potego.'	5
'Eupša o tseba ka eng gore ge yoo mogatša Molatelo a be a le GaMaupa o be a etetše mokaolana wa gagwe goba mogwera fela?'	
'Mpotše Molatelo, na o tseba Mojagobedi a na le mogwera GaMaupa?'	10
'Ga ke tsebe.'	
'A ke re o a bona wena Keletšo, Mojagobedi ga a na mogwera yoo Molatelo a mo tsebago kua GaMaupa. Le gona motho yoo ke bonego sefatanaga sa Mojagobedi se tsena ka lapeng la gagwe ke mosadi yoo a se nago monna. Wena Molatelo ke kgale ke go botša gore o lema yola mogatšago.'	15
'Ke tla dira eng ge o lebelela?'	
'Ga o mo hlale o na le eng?'	
'Napa o homole Mphapantšhi. Motho ga ba re go mo thea leina la Mphapantšhi a napa a tšama a fapantšha batho.'	
'Nna ruri ga ke tsebe gore ke reng goba ke dire eng! Monna yola ke a mo rata ...'	20
'Mmalo! Ekwang gore lešilo la mosadi le reng. Hlala mpša e swabe! Nkabe ke le wena ke be ...'	
'Molatelo, latela pelo ya gago o tlogele ditšiebadimo tše di bolelwago ke yo Mphapantšhi. O kile a hlala mang yena ka gore le selo se go thwego ke lenyalo ga a se tsebe o fo kwa go bolelwa ka sona?'	25
	[Letl. 119–120]

- 13.7 Hlaloša tswalano gare ga Keletšo le Molatelo. (1)
- 13.8 Ke thulano efe ye e tšwelelago setsopolweng se? Fahlela karabo ya gago ka ntlha E TEE. (2)
- 13.9 Tšweletša gore molwantšhwa wa padi ye ke mang o be o šitlele ka lebaka. (2)
- 13.10 Na mohola wa poledišano ke ofe mo pading ye? Efa dintlha TŠE PEDI. (2)
- 13.11 Bokantle/Khabara ya padi ye e nyalelana bjang le diteng tša yona? Fahlela ka dintlha TŠE THARO. (3)
- 13.12 Ke maikutlo a mohuta mang ao a ka go aparelago mabapi le poledišano ya Molatelo le mogwera wa gagwe, Mphapantšhi? Nošetša karabo ya gago ka mabaka A MABEDI. (3)
- [25]**

POTŠIŠO YA 14: POTŠIŠO YE TELELE**LENONG LA GAUTA – HDN Bopape**

Botelele bja karabo ya potšišo ye e be mantšu a 400–450.

Sekaseka **thulano** ya padi ye.

[25]**POTŠIŠO YA 15: POTŠIŠO YA SETSOPOLWA****LENONG LA GAUTA – HDN Bopape**

Bala ditsopolwa tše ka šedi gore o tle o kgone go araba dipotšišo tša go di latela.

SETSOPOLWA SA E

... Ke ile ka ponya mahlo gomme ka lentšwana le lesesenyane leo le roromelago ke ile ka re: 'Hle šala gabotse Naniki. A moya wa gago o bolokege. Ke tla lefetša babolai ba gago. Fao ke a ikana! Ke tla ba nyaka, ka ba nyaka, ka ba nyaka gohle go fihlela ke ba humana mafelelong, ke ba swara'. Ke ile ka bula mahlo, ka khunamologa, mme ka emelela.

5

Megokgo ya manyami e be e elela mahlong a ka eupša ke ile ka e kgapha ka seatla. Ke rile ge ke retologa gore ke sepele, mabone a kolozi ya maphodisa a hlaba mafastere a ka pele a ngwako. Ka bjako ke ile ka tabogela phapošeng yeo e išago lebating la ka morago. Ke ile ka leka go bula lebati eupša la gana ka ge le be le notletšwe. Ka bjako ke ile ka furaletša lebati, ka lebanya leo le bego le le ka letsogong la go ja, le furaletše maphodisa. Ke ile ka iphošetša godimo ga lona fela le lona la gana go bulega. Sethitho sa go tonya se ile sa thoma go tshotshoma sefahlegong le mokokotlong wa ka. Ke ile ka thoma go tlalelwa ke se sa tseba gore ke dira eng. Ge ke retologela lebating la phapoši yeo e bego e lebane le maphodisa ke ge le fase ke se sa gata. Mo lebelong la ka ke be ke lebetše ka setopo seo se bego se rapaletše gare ga phapoši ya bodulelo yeo ke swanetšego go feta go yona pele nka fihla lebating lela le lengwe. Setopo se ile sa nthetša ka redimoga gomme ka folaganya gabohloko lebatong.

10

15

[Letl. 69–70]

- 15.1 Efa mantšu a Nnono ao a kgathago tema tšwetšopeleng ya paditseka ye. (1)
- 15.2 Diteng tša setsopolwa se di utolla tikologo ya mohuta mang? Fahlela karabo ya gago. (2)
- 15.3 Akaretša diteng tša setsopolwa se ka dintlha TŠE PEDI. (2)
- 15.4 Ke ponelopele efe ye o bago le yona mabapi le tshepišo ye Nnono a ikanago ka yona gore o tla nyaka bahlasedi ba Mmatšhego? (1)
- 15.5 Ka dintlha TŠE PEDI tšweletša semelo sa Nnono mo pading ye. Fahlela karabo ya gago. (4)
- 15.6 Ka dintlha TŠE PEDI ahlaahla molaetša wo o utollwago ke padi ye. (2)

LE

SETSOPOLWA SA F

Mogala o ile wa thoma go lla. Maroga o ile a topa lekopelwana a le hloma tsebenng a thoma go bolelela legapaneng. Ka morago ga sebakanyana o ile a le bea fase. O rile ge a re o thoma go bolela mogala wa lla gape. O ile a topa lekopelwana mmoelela a bolelela ka go lona motsotso goba e mebedi. O rile go le bea fase a hudua mogala a re lebelela gape.

5

'O ka no tlogela go fetola potšišo yela ya ka ge o sa rate go e araba. Naniki ba re o tšwile kotsing kua bookelong gomme o thomile go tielela ka lebelwana. Ka morago ga matšatši a mabedi goba a mararo o tla ba a kgona go bolela gomme o tla kgona go re botša dikarabo tša dipotšišo tše ntši tšeo gonabjale di re palelago go di araba. Bagwera bale ba gago le bona ba phafogile kua bookelong. Gosasa ba swanetše go tlo lala ba tonyetšwa ke samente mo,' a realo a lebantše Nakedi.

10

'Bagwera ba ka bafe?' Nakedi a botšiša ka tlabego le kgakanego a tomotše mahlo go laetša gore ga a kwe seo se diregago le go se kwešiša.

'Bona bale o ba tsebago. Maphodisa a ba gobaditše o šoro ge ba be ba leka go tšhaba.'

15

'A ke re le rile le ba hlahletše sersanta?'

'Ee. Ba hlahletšwe fela e sego mo. Ba dišitšwe ke maphodisa kua bookelong.'

'Kganthe ga se la boledišana nabo? A ke re le re ba le boditše tšohle?'

'E, ke a tseba ba tla tla ba mpotša mohla ba fihlago mo ...'

[Letl. 199–200]

- 15.7 Hlaloša tswalano gare ga Naniki le moanegi setsopolweng se. (1)
- 15.8 Ke thulano efe ye e tšwelelago setsopolweng se? Fahlela karabo ya gago ka ntlha E TEE. (2)
- 15.9 Tšweletša gore molwantšhwa wa padi ye ke mang o be o šitlele ka lebaka. (2)
- 15.10 Na mohola wa poledišana ke ofe mo pading ye? Efa dintlha TŠE PEDI. (2)
- 15.11 Leina la padi ye le sepelelana bjang le diteng tša yona? Efa dintlha TŠE THARO. (3)
- 15.12 Na ke maikutlo a mohuta mang ao a ka go aparelago mabapi le poledišana ya Sersanta Maroga le Nakedi? Fahlela karabo ya gago ka dintlha TŠE PEDI. (3)

[25]

POTŠIŠO YA 16: POTŠIŠO YE TELELE**NGWANA WA MOBU – SPP Mminele**

Botelele bja karabo ya potšišo e be mantšu a 400–450.

Sekaseka thulano ya padi ye.

[25]**POTŠIŠO YA 17: POTŠIŠO YA SETSOPOLWA****NGWANA WA MOBU – SPP Mminele**

Bala ditsopolwa tše ka šedi gore o tle o kgone go araba dipotšišo tša go di latela.

SETSOPOLWA SA G

... Megopolo e ngapangapa lefaufau ka baka la tše a tlabanago natšo matšatši a. Mathomong a ngwaga ge Phankga a goroga, o be a thabile a na le kholofelo ya go imollwa, go thekgwa le go fiwa maatla a mafsa, ka morago ga mengwaga ye mentši ya diphegelo le mefufutšo, e le monna a nnoši mo sekolong sa Rethuše. Bjale Phankga o thomile go mo tlabola mogopolo bjalo ka teye e sa tšwago go mo tlabola legano. 5

Ke beke ya boraro lehono a holofetše gore Phankga o tla tliša dipuku tša gagwe tša mananeo le maitokišetšo a go ruta go yena, ka ge e le tshwanelo, eupša Mminatau o retetše. Bekeng ya mathomo ge mararankodi a a thoma, o ile a leka go mo eletša a re mohlomongwe o lebetše. O ile a tlabega ge Phankga a mo fetola ka gore: 10
'Mokgalabje, dipuku tše ke a di šomiša. Dijo tše ke swanetšego go di solela bana ba bešo di ka mo dipukung tše. Ka gona, nka se ke ka tšea dijo tše ke swanetšego go ba fepa ka tšona ka yo di bea ka ofising ya gago, gomme ka tla ka lebelela bana ba bešo ba swerwe ke tlala. Madi a a ntlemagantšego le bona a a nkganetša.

O tla ntshwarela. Ge o rata go di bona o ka roma ngwana ge e le Mokibelo goba Lamorena a tla a di tšea kua gae. Moo nka se be le pelaelo ka gobane ke tla be ke sa rute.' Nkwe e ile ya šala e tlatlafetše, Tau e tšwele. 15

[Letl. 24–25]

- 17.1 Efa mantšu a Phankga ao a kgathago tema tšwetšopeleng ya padi ye. (1)
- 17.2 Diteng tša setsopolwa se di utolla tikologo ya mohuta mang? Fahlela karabo ya gago. (2)
- 17.3 Akaretša diteng tša setsopolwa se ka dintlha TŠE PEDI. (2)
- 17.4 Ke ponelopele efe ye o bago le yona mabapi le gore Phankga a gane go fa Lahlang dipuku? (1)
- 17.5 Ka dintlha TŠE PEDI tšweletša semelo sa Phankga mo pading ye. Fahlela karabo ya gago. (4)
- 17.6 Ka dintlha TŠE PEDI ahlaahla molaetša wo o utollwago ke megabaru ya Phankga. (2)

LE

SETSOPOLWA SA H

... Lahlang o ile a phophotha ge a se a dira bjalo, a be a gapeletšega go ba botša mehlolo ka moka ye Phankga a mo laeditšego yona. Ka morago ga fao ba thoma taba ya lengwalo leo le dirilego gore motse o hubale.

Lahlang ga se nke a ba utela selo, a be a ba bontšha le lengwalo leo la mohlolo. Ba ile ba tšea dipuku tšeo a di saennego, ba thoma go swantšha. Ka baka la go tlwaela go bona mengwalo ye e fapafapanego, ba ile ba lemoga ka pela gore mengwalo e nyakile go swana fela ga se gwa saena motho o tee. 5

Mohlahlobimogolo o ile a sohla monagano gabedi, gararo, a laela gore go tlišwe puku e tee ya ngwana yo mongwe le yo mongwe yo a lego ka mphantong wa bone, wa bohloano le wa boselela, gotee le ya Phankga le tša barutišigadi. 10

Phankga o ile ge a bona go kgobokantšhwa dipuku tša bana, a kwa selo tsoko se mo kgama, a bile a palelwa le ke go bolela. Go ba dipuku di kgobokantšhwa, bahlapetši ba thoma go potielana mengwalo.

Mahlo a mohlahlobimogolo a ile a tanywa ke mongwalo wa ngwana yo mongwe wa mphato wa boselela. O ile go ba a senka mongwalo wo, a botša ba bangwe gore ba tlogele lesolo leo. Ka morago ga ge a ngwadile leina la ngwana yoo le mphato wo a lego ka go wona, a boetša puku yeo go tše dingwe, mme a ba laela gore ba di bušetše go beng. Ya ba e le ge tša tlhahlobo ya sekolo di fedile. 15

[Letl. 88]

- 17.7 Hlaloša tswalano gare ga Lahlang le Phankga. (1)
- 17.8 Ke thulano efe ye e tšwelelago setsopolweng se? Fahlela karabo ya gago ka ntlha E TEE. (2)
- 17.9 Tšweletša gore molwantšhwa wa padi ye ke mang o be o šitlele ka lebaka. (2)
- 17.10 Na mohola wa poledišano ke ofe mo pading ye? Efa dintlha TŠE PEDI. (2)
- 17.11 Leina la padi ye le sepelelana bjang le diteng tša yona? Efa dintlha TŠE THARO. (3)
- 17.12 Na ke maikutlo a mohuta mang ao a ka go aparelago mabapi le poledišano ya Phankga le Mokhura? Fahlela karabo ya gago ka dintlha TŠE PEDI. (3)
- [25]**

POTŠIŠO YA 18: POTŠIŠO YE TELELE**LEŠITAPHIRI – OK Matsepe**

Botelele bja karabo ya potšišo e be mantšu a 400–450.

Sekaseka thulano ya padi ye.

[25]**POTŠIŠO YA 19: POTŠIŠO YA SETSOPOLWA****LEŠITAPHIRI – OK Matsepe**

Bala ditsopolwa tše ka šedi gore o tle o kgone go araba dipotšišo tša go di latela.

SETSOPOLWA SA I

Kgoši Taudi le mo hlabetše bodikela la mo dikelela bohlabela, gobane ngwana go buša wa madi a bogoši a a fepilwego ke mmagosetšhaba, gomme yena tša gagwe di opela košana ye e lešago bodutu lehono.

Batswadi ba Khutšišo – mosadi wa Taudi wa bogoši – di ile tša ba fihlela ka morongwa yoo a ilego ge a fihla, a lemoga ka pela gore ba šetše ba di nwele moro. 5

Ba ka se di kwe bjang go se motse woo o hlokago mabarebare? Ba di kwele ke nnete, fela ke eng seo ba ka se botšago morongwa yoo ka ntle ga go fo re ba di kwele? Aowa, ba di kwele gomme go tla bonwa ka bona, fela le bona di a ba imela – ke morwalo woo ba palelwago le ke go ithweša wona ka letolo, fela ge motswadi yo mongwe le yo mongwe a retwa ka tše botse tše di dirilwego ke ngwana wa gagwe le bona lehono ba tla retwa ge e le gore Khutšišo o apeile tše di tlogo ka tsela. Go ka makatša kudu ge e le gore ngwana wa bona o hlotlile kgagolamegolo, gobane Taudi yena o megokgong ya gore **Khutšišo o fagile pitša e sešo ya bela**, ge e le bjala, ke gore o bo huduile ka leoto etšwe letsogo le le ntshe. 10

Kgoro ya Taudi e tletše mo nkego go tlilwe maemong, banna ka moka ba reteditše mahlo ba homotše kgwathitsee! Ka kua lapeng go dutše Taudi le Khutšišo gammogo le Mabothe le barwarragwe le batseta ba mošate gobane lehono tswalelabanneng e faretšwe. 15

[Letl.140]

- 19.1 Mmolelo wo o kotofaditšwego o kgatha tema efe sehloeng sa padi ye? (1)
- 19.2 Diteng tša setsopolwa se di utolla tikologo ya mohuta mang? Fahlela karabo ya gago. (2)
- 19.3 Akaretša diteng tša setsopolwa se ka dintlha TŠE PEDI. (2)
- 19.4 Ke ponelopele efe ye o bago le yona mabapi le diphošo tša Khutšišo? (1)
- 19.5 Ka dintlha TŠE PEDI tšweletša semelo sa Khutšišo mo pading ye. Fahlela karabo ya gago. (4)
- 19.6 Ka dintlha TŠE PEDI ahlaahla molaetša wo o utollwago ke maitshwaro a Khutšišo. (2)

LE

SETSOPOLWA SA J

Timelo ya Tšhwahledi e ile ya tlorola setšhaba ditsebe, ba se ke ba kwešiša gore ke ka baka la eng a ka timela mohla Mabothe a na le morero. Bontši ba ile ba fetša ka gore o bolailwe ke Taudi le Mabothe. Taudi o a gonontšha ka gore e sa le a bonwa pelepele gore go na le seo a tšilego go se dira. E sa le go belaetša ge a direla yo monnyane menyanya ye e sa felego eupša yo mogolo a sa direlwe selo, e sa le go 5
belaetša ge yo mogolo a romelwa gaMabothe, lehono go bonagala gabotse gore maikemišetšo a gagwe e be e le eng.

Ditaba di rile go ba ka mokgwa woo, gwa re banna ba bangwe ba tla go bomorwarragwe go tla go botšiša gore go ka dirwang. Mola ba di begelwago, ba di boledišana le kgoši yoo a ilego a latola. Le ge boradia a na le bjona, ba ba ba 10
kgotsofala etšwe ba sa bolele gore go ka dirwang.

Afa Tšhwahledi motho wa moriri le mahlo, a ka tloga a timelela ka mokgwa wo go sa tsebjego? Mphatong wa Mabothe ga a ntshe, ka gae ga a ntshe – e ka ba ke mehlolo ya mohuta mang yona yeo? Ditaba di ile di tla befela pele, gwa bonwa serope sa motho ka kua thabeng. Go thwe se šukumeditšwe ka gare ga mešwana. 15
Mola go bago bjalo, banna ba hlaba mokgoši wa sebatakgomo banna. Tšatši leo go ile gwa senyega, Taudi ka go tlalelwa, a tšhabela ga Mabothe.

[Letl 62–63]

- 19.7 Hlaloša tswalano gare ga Tšhwahledi le Taudi. (1)
- 19.8 Ke thulano efe ye e tšwelelago setsopolweng se? Fahlela karabo ya gago ka ntlha E TEE. (2)
- 19.9 Tšweletša gore molwantšhwa wa padi ye ke mang gomme o be o šitlele ka lebaka. (2)
- 19.10 Na mohola wa poledišano ke ofe mo pading ye? Efa dintlha TŠE PEDI. (2)
- 19.11 Leina la padi ye le sepelelana bjang le diteng tša yona? Efa dintlha TŠE THARO. (3)
- 19.12 Ke maikutlo a mohuta mang ao a ka go aparelago malebana le go timela ga Tšhwahledi? Fahlela karabo ya gago ka dintlha TŠE PEDI. (3)
- [25]**

POTŠIŠO YA 20: POTŠIŠO YE TELELE**TLHAKOLENG – MD Kekana**

Botelele bja karabo ya potšišo ye e be mantšu a 400–450.

Sekaseka thulano pading ye.

[25]**POTŠIŠO YA 21: POTŠIŠO YA SETSOPOLWA****TLHAKOLENG – MD Kekana**

Bala ditsopolwa tše ka šedi gore o tle o kgone go araba dipotšišo tša go di latela.

SETSOPOLWA SA K

Ka go realo moisa o ile a henahena bana bale beke le beke. O be a re go ikgotsofatša a nape a ba laye tsebegokwa gore go se be le yo a ka reng poo. Go tšhošetša re a go tseba, eupša ga Swele o ka re o go tšwela sekolong. O tšhošetša ngwana gore a tšhabe le go itiša le mmagwe ka gona go se rate go gononelwa.

Thušanang o no makala bana ba thoma go tšhabana le yena. Ka bosadi a no fela a ikhomotša ka gore ke mekgwana ya basetsana ge bokgarebe bo kokota. 5

Thušanang o ile mo a thomago go gonona mesepelo ya monna wa gagwe ya ba gore selemo ke ngwagola. O tee wa barwedi bale ba gagwe **o be a šetše a le gabedi**. E be e le wa bobedi yoo a bitšwago Mahlatse. Bjale o tla re e sa le mahlatse a eng ka gore šo, ke yena a wetšweng ke madimabe? ... Gantši re reela bana ba rena maina a mabotsana a go swana le boMoruti le boMokolobetši. Bana ba ntshe mo ba yago go gola gona gantši ba tlo bo tumpa le go feta ditagwa tše re kilego ra di tseba. Ga go makatše ge lehono e le Mahlatse yo a senyagalelwago ke bokamoso. Goba wena o bona e ke le sa le gona lesogana leo le ka mo gorošago le dutše le tseba gore ngwana yoo a mo eteditšego ke wa mang? Nna ke re a ka ba gona ge ngwana yoo e ka ba mosetsana. Wena o tla feleletša. 15

[Letl. 22]

- 21.1 Mmolelo wo o kotofaditšwego o kgatha tema efe tšwetšopeleng ya padi ye? (1)
- 21.2 Diteng tša setsopolwa se di utolla tikologo ya mohuta mang? Fahlela karabo ya gago. (2)
- 21.3 Akaretša diteng tša setsopolwa se ka dintlha TŠE PEDI. (2)
- 21.4 Ke ponelopele efe ye o bago le yona mabapi le bophelo bja barwedi ba Thušanang? (1)
- 21.5 Ka dintlha TŠE PEDI tšweletša semelo sa Swele mo pading ye. Fahlela karabo ya gago. (4)
- 21.6 Ka dintlha TŠE PEDI ahlaahla molaetša wo o utollwago ke maitshwaro a Swele. (2)

LE

SETSOPOLWA SA L

'Tatago yoo o bolelago ka yena o re o sa tšea gabotse? Go šoma gona o a šoma? Ke motho yo mokaakang?'

Go araba dipotšišo tše ka bokgwari Mahlatse o ile a thoma ka go hlaloša tswalano ya gagwe le monna yoo pele. Ka bogolwanyana Ranku le mohumagadi ba ile ba mo kwešiša ka gore le bona moo ba bego ba phela ntshe ditiragalo tša mohuta woo ba be ba fela ba botšwa ka tšona. Ge e le go di bona gona ga sa nka ba di bona. 'Le wena ga ke dume ge o ka di bona, ngwanaka. Gape go di bona ke ge feela di le ntshe ka geno. Ge o ka tla wa re mohlang o gotše wa kgahlwa ke yona mediro ye ya boSwele gona o tsebe gore la mathomo o tla be o paletše nna. Fela o tsebe gore ge wena o le gare o ipshina ka tšeo, Modimo goba bona badimo ba gare ba kgoboketša ngata ya meretlwa yeo e go lebaneng mohlang o felelwa ke maatla goba bjona bogale bjoo bja gago.'

'Ngwanaka, wena le mogolwago la napa la homolela taba ye kaaka go fihlela yo mongwe a ima le sa botše mmagolena? Goba le yena o be a e tseba taba ye?'

'Go mmošša le go se mmošše go be go no swana. O be a ka se dire goba a bolela selo. Motho yo o bethwa bjalo ka tonki ya lehlaka. Sa bobedi ke gore re be re sa nyake go mo okeletša mahlabi a pelo ...'

[Letl. 69–70]

- 21.7 Hlaloša tswalano gare ga Mahlatse le Swele. (1)
- 21.8 Ke moya ofe wo o fokago setsopolweng se? Fahlela karabo ya gago ka ntlha E TEE. (2)
- 21.9 Tšweletša gore molwantšhwa wa padi ye ke mang o be o šitlele ka lebaka. (2)
- 21.10 Na mohola wa poledišano ke ofe mo pading ye? Efa dintlha TŠE PEDI. (2)
- 21.11 Leina la padi ye le sepelelana bjang le diteng tša yona? Efa dintlha TŠE THARO. (3)
- 21.12 Na ke maikutlo a mohuta mang ao a go aparelago mabapi le poledišano ya Mahlatse le Ranku? Fahlela karabo ya gago ka dintlha TŠE PEDI. (3)
- [25]**

GOBA

DINGWALOTŠHABA**POTŠIŠO YA 22: POTŠIŠO YE TELELE****TODI YA BATLOGOLO – MA Makgopa, BMT Makobe LE AP Nkadimeng**

Botelele bja karabo ya potšišo e be mantšu a 400–450.

Dingwalotšhaba di bopilwe ka mokgwa wo o fapanego wa moswananoši. Sekaseka sebopego sa dingwalotšhaba tša ka tlase.

1. Nonwane
2. Seretotumišo sa kgoro
3. Koša

NONWANE**SETSOPOLWA SA M****Mmutla le Mpša – BMT Makobe**

E rile e le nonwane!
Keleketla!

Kgalekgale Mmutla le Mpša e be e le bagwera ba bagolo. Ba be ba jelana jelane, ba etelana bošego le mosegare. Ge Mmutla a eya maeto o be a šia bana ba gagwe le Mpša. Mpša le yena ge a eya maeto o be a šia bana ba gagwe le Mmutla. Ruri bagwera ba ba babedi e be e le monwana le lenala, go se yo a ka tsenago makgatheng a bona ...

5

[Letl. 51]

SERETOTUMIŠO SA DIKGORO**SETSOPOLWA SA N****Babinakgomo – CL Mokoena****Ba gaMonareng**

Rena re tšwa Mogodumo 'mogolo,
Wa bana ba Tšhite 'a Nape,
Ga thaba tše kgolo go ratana go etelana.
Ke Sepitsi se rwele nkata 'a kgomo se etela Mogodumo,
Ke Mogodumo 'o mogolo wa bana ba Tšhite 'a Nape,
Go thaba tše kgolo go ratana go etelana.
Re batho ba boMagalane Radisele, magala maukganama, ...

5

[Letl. 121]

KOŠA**SETSOPOLWA SA O****Mainamologa – MT Makobe**

Mainamolo ... ga, mmagwe ke moloi!
Ke moloi wa dithuri, owee ...!
Mmagwe ke moloi!
Mmagwe ke moloi!
Mmagwe ke moloi!

5

[Letl. 146]

[25]

POTŠIŠO YA 23: POTŠIŠO YA SETSOPOLWA**TODI YA BATLOGOLO – MA Makgopa, BMT Makobe le AP Nkadimeng**

Badišiša ditsopolwa tše gore o tle o kgone go araba dipotšišo tša go di latela.

MAROPENG GO A BOELWA – BMT Makobe**SETSOPOLWA SA P**

E rile e le nonwane!

Keleketla!

Kgalekgale kua nageng ya Legabeng go be go na le mokgekolo yo mongwe wa go se loke. O be a dula a nnoši gare ga dithokgwa moo go nago le dinoka tše dikgolo. Mokgekolo yo e le ngaka ye kgolo gomme a sa thuše ka go alafa fela. O be a jele bana ba gagwe ka moka gomme a se sa na le ngwana. Ka le lengwe la matšatši mokgekolo o rile a nyaka pheko, badimo ba mmošša gore go nyakega moriri wa ngwana wa gagwe gore a kgone go fodiša bolwetši bjoo.

O be a tseba gabotse gore ga a sa na ngwana ka ge a ba jele. O ile a ya ngakeng ye nngwe gore e mo thuše ka maele. Ngaka Thuhu o ile a tšholla marapo a tše di hwilego gomme le tšona tša gana nnang ya basadi.

Mokgekolo o ile a tšholla megokgo ka kgakanego a sa tsebe pele le morago. O be a nagana gore ge nkabe go kgonega o be a tla boela ya ba kgarebe gore a kgone go belega bana gape. Go kwagala gore mokgekolo Megokgo o ile a tšea ngwana wa gagwe wa leitšibolo a dira dihlare ka yena e le ge a reka bongaka. Mamokebe wo a o hweditšego kua nokeng ya Mashitane o ile wa mmošša go re ge a nyaka bongaka a bolaye ngwana wa gagwe wa leitšibolo gore a kgone go atlega bophelong. Mamokebe o ile wa mmošša gape go re wona o phela ka madi a batho nako le nako.

'Mokgekolo Megokgo, ge o nyaka bohumi o ka se tle wa itshola wa lla ka moso?'
'Aowa Mokebe, ke tla phethagatša tšohle ge fela o ka mpha bohumi.'

'Fela o tsebe gore nna ke phela ka madi a batho. Pele ke go fa lehumo ke nyaka o bolaye ngwana wa gago wa leitšibolo gore ke thome ka go nwa madi a gagwe.'

'Molato ga o gona ke tla mmolaya,' gwa realo Mokgekolo Megokgo a ikana.

Mokgekolo Megokgo o ile a loga leano la gore a ka bolaya morwagwe wa mathomo bjang. O be a elwa le dipelo ka gobane a mo rata kudu. Megokgo o ile a tla ka leano la go re ngwana a mo felegetše kgonyeng kua thabeng. Šebalee ...! Ba rotoga thaba go fihlela ba sobelela ka godimo ga yona ba re takatakaa ...! Ba be ba thomile go sepela ka setu, Megokgo a hloka mehlamu ...

[Letl. 45–46]

- 23.1 Tsopola elemente ya matseno a nonwane ye. (1)
- 23.2 Efa leina la molwantšhwa yo a tšwelelago nonwaneng ye. (1)
- 23.3 Ke tiro efe ya go makatša ya go se kgodiše ka gare ga nonwane ye? (1)

- 23.4 Tšweletša mohuta wa thulano yeo Mokgekolo Megokgo a bilego le yona morago ga go bolela le Mamokebe o be o fahlele ka mohlala O TEE. (2)
- 23.5 Laetša gore nonwane ye ke ya mohuta mang o be o fe lebaka LE TEE. (2)
- 23.6 Ke ponelopele efe yeo o bago le yona mabapi le ditiro tša Mokgekolo Megokgo go akaretšwa le leina la gagwe? (2)
- 23.7 Na mohola wa poledišano ke ofe mo nonwaneng ye? Efa dintlha TŠE THARO. (3)
- 23.8 Ge o lebeletše ka fao dithai le dinonwane di thomago ka gona, o bona phapano efe yeo e tšweletšwago ke elemente ya matseno? (2)
- 23.9 Ka ntlha E TEE ahlaahla molaetša wo o utollwago ke nonwane ye. (1)

LE**BABINATAU – CL Mokoena****SETSOPOLWA SA Q****BA GAMALEKA**

- 1 Ke Bahunoto bao ba tšwago Phakakang,
- 2 Ga boKanyane 'a Gobetse.
- 3 Batho bao re tšwago Phakakang
- 4 Ga re nene, re moloko mong,
- 5 Re hlwele re ena rankanyane Swikeng.
- 6 Ka bana ba Mmankale Madimetša,
- 7 Ba meririmebegakebolwe, ka bolwa ke ya dingakeng.
- 8 Ke bana ba Mogokolodi
- 9 A nakana, seripahlogo se sepela
- 10 Gwa šala sebelebele.
- 11 Ke ba Maleka 'a lehwi la gare ga Tšhemo,
- 12 Ba segamelo sa mefoka,
- 13 Moo ba rego pula e nele bošego,
- 14 Ra tsoga re kgotsa dinoka go falala.
- 15 Ke bana ba mohlwammolayatšhemo,
- 16 Bengtšhemo ba lla.
- 17 Ke baTshwaane 'a Mpuru,
- 18 Ka dira a epa segwere le mongtseka.
- 19 Ke mapono a Mzilikazi 'a Matšhoba,
- 20 A rego ka mo tia Moswatsi ka mo tia.
- 21 Ke bana ba Moruthane 'o mogolo,
- 22 Selepe sa Mafolo 'a Kanyane,
- 23 Ba rego ke bomang bale ba lego mola,
- 24 Ba re ke leloko la Moruthane.
- 25 Ba re selepe se wele molapong,
- 26 Ba re se letšwa ke mang?

27	Ba re se letšwa ke Moruthane.
28	O rema mere, o tla be a rema
29	Le mekabi ya bokgoši,
30	E lego lekobatšie le mašemong ao e sego a bolona.
31	Ke ba Mmadingwe tša Rapudi,
32	Ba Phuti seenamokokotlo,
33	Bengbutši ba ena sebelebele,
34	Ka Moribeng wa Hunoto,
35	Ba re re tšhaba baditi!

[Letl. 131–132]

- 23.10 Go tšwa methalothetong wa 4 tsopola lentšu leo le laetšago gore Babinatau ba gaMaleka ke moloko wo monnyane. (1)
- 23.11 Efa mohuta wa morumokwano wo o tšwelelago methalothetong ya 5 le 7. (1)
- 23.12 Akaretša dikgopolo tšeo di tšweletšwago ke sereto se ka dintlha TŠE PEDI. (2)
- 23.13 Laetša gore poeletšo ye e tšwelelago methalothetong ya 23–27 ke ya mohuta mang o be o fe le mohola wa yona seretong se. (2)
- 23.14 Utolla mošomo wa 'Ke tšhaba mediti' diretong tša setšo. (2)
- 23.15 Ka dintlha TŠE PEDI hlatholla maikutlo ao a go aparelago ge o bala methalotheto ya 18–20. (2)

[25]**PALOMOKA YA KAROLO YA B: 25**

KAROLO YA C: PAPADI/TERAMA

Araba potšišo YE TELELE goba YA SETSOPOLWA. Ge o kgethile potšišo ye telele go KAROLO YA B, araba potšišo ya setsopolwa karolong ye, eupša ge o kgethile ya setsopolwa KAROLONG YA B gona araba ye telele karolong ye.

POTŠIŠO YA 24: POTŠIŠO YE TELELE**O IPHIHLETŠENG? – LT Maphoso**

Botelele bja karabo ya potšišo ye e be mantšu a 400–450.

Sekaseka thulaganyo ya papadi ye o lebeletše diponagalo tše:

- 24.1 Kalotaba
- 24.2 Phekgogo
- 24.3 Sehloa
- 24.4 Tlemollo ya lehuto

[25]**POTŠIŠO YA 25: POTŠIŠO YA SETSOPOLWA****O IPHIHLETŠENG? – LT Maphoso**

Bala ditsopolwa tše ka go kitimiša mahlo, tsenelelo le tsinkelo gore o tle o kgone go araba dipotšišo tša go di latela.

SETSOPOLWA SA R

	Ka ntle	Mosegare	Sekolong
	(Go kwagala mašata a bana ba sekolo).		
HLOGI:	<i>(O a goroga)</i> Dipoelo tšaka ke tše, Rebone.		
REBONE:	<i>(O amogela dipoelo)</i> E re ke di bone, Hlogi mogwera. <i>(O a di lebelela)</i> Gape ke re o tšweletše gabotse.		
HLOGI:	Bona! Ka Sepedi ke hweditše B, ka dipalontshetshere ke humane E,		5
	mola ...		
REBONE:	Ke re ke a go duma wa tseba, mogwera?		
HLOGI:	Le wena eya go tšea tša gago.		
REBONE:	A ke re o a tseba gore nna ke a kolota. Ba ka se mphe dipoelo go fihla ke lefela.		10
HLOGI:	Kganthe tatago ga se a go fa yona le lehono.		
REBONE:	Aowa.		
HLOGI:	O reng ge o mo kgopela?		
REBONE:	O re ke swanetše go yo nyaka mošomo ka gore yena ga a na le tšhelete ya go ntefela dithuto.		15
HLOGI:	E no ya mola khaontareng o leke go ba hlalošetša, mohlomongwe ba ka go kwela bohloko, ba go fa tšona le ge o kolota.		
REBONE:	<i>(O a sepela)</i> O a rereša mogwera. Go leka noka ga se go wela.		

HLOGI:	(O noši. Ka kwelobohloko) Rebone wa batho! Ke gore Modimo ge a go fa se, o go tima se. Nke o bone ka mokgwa woo Rebone e lego sethunya ka gona eupša a hlokago ka gona. Bona ka mokgwa woo dipatla tša go swana le rena di palelwago ka gona eupša thušo ya go tšwetša dithuto pele re sa e hlokego ka gona. (O makala ka lethabo) Ao! Hleng eka Rebone o tla a swere dipoelo? Ke mmoditše.	20
REBONE:	(O a goroga, ka lethabo) Ao, mogwera! Ke bile le mahlatse'	25
HLOGI:	Ba go theeditše ge o ba rapela?	
REBONE:	Aowa. Ke humane ke lefetšwe.	
HLOGI:	O lefetšwe ke yena tatago, mogwera?	
REBONE:	Aowa. Tate o ganne tha!	
HLOGI:	Bjale o lefetšwe ke mang, Rebone?	30
REBONE:	Motho yo a ntefetšego ga ke mo tsebe. Kgang ke ge ke humane dipoelo.	
Mminorathwana		
[Letl 20–21]		

- 25.1 Na papadi ye ke ya mohuta mang? (1)
- 25.2 Dipolelo tša Hlogi di mo tšweletša e le motho wa mohuta mang? (1)
- 25.3 Efa mehola YE MERARO ya ditšhupasefala tiragatšong ye. (3)
- 25.4 Hlaloša gore tikologo yeo e tšwelelago tiragatšong ye ke ya mohuta mang. Fahlela ka dintlha TŠE PEDI. (3)
- 25.5 Ke ponelopele efe yeo o bago le yona mabapi le go tšwelela ga Rebone ditlhahlobong? Efa dintlha TŠE THARO. (3)
- 25.6 Ka dintlha TŠE PEDI sekaseka morero wa papadi ye. (2)

LE

SETSOPOLWA SA S

	Ka gare	Bošego	Ngwakong
SARINKI:	(O bolela ka sellathekeng) Nna ke tla be ke eja eng? (Go a kokotwa) Go lokile, motho yo mongwe o a tsena. (Go tloga segodišantšung) Tsena!		
BENJAMENE:	(O a goroga) Hleng o tima sellathekeng ge ke kokota?		
SARINKI:	Na o reng o no tsena le go ntshekiša, Benjamene? O tagilwe bjang?		5
BENJAMENE:	Ngwana o šetše a robetše?		
SARINKI:	A ke re nka be o mmona mo? Matšatši a ona ke re o a nkgopola.		
BENJAMENE:	Ke mmoditše le Monyaku gore le ge nka tagwa bjang goba bjang, mosadi wa ka ke a mo gopola. Bjale o a bona ke tlile, rato. Wena o no mpotša gore ngwana o šota eng nna ka mo phethela.		10
SARINKI:	E le gore o tšea kae tšhelete matšatši a wena?		
BENJAMENE:	Tša gore ke e tšea kae ga di nyake wena. Wena hleng ga se nke o no mpotša gore tšhelete o be o e tšea kae?		

SARINKI:	Afa ga o rekiše dikgomo tša tatago, wena Benjamene?	
BENJAMENE:	Le ge nka di rekiša a ke re ke tša tate.	15
SARINKI:	O a di rekiša?	
BENJAMENE:	A re tlogele tše rato. Ke na le kgopelo ye ke nyakago go e dira gonabjale.	
SARINKI:	Dikgopelo di dirwa mola megopolo ya batho e re tsweetswee!	
BENJAMENE:	Ke nyaka go go nyala kgwedi ye e tlogo.	20
SARINKI:	Afa ke go kwele gabotse, wena Benjamene? O re o nyaka go	
BENJAMENE:	nnyala?	
SARINKI:	Ee, kganthe ke semaka ge motho a nyalwa ke nna?	
BENJAMENE:	Mokgwa ga se nke ke no emela mantšu a mohuta wo go tšwa molomong wa gago.	25
SARINKI:	Ke holofetše Sarinki. Kgwedi ye e tlogo ke romela bagešo go tlo kgopela sego sa meetse.	
BENJAMENE:	O boletše le tatago?	
SARINKI:	Aowa, nna le yena re hlolana ka diolo.	
BENJAMENE:	Boledišana le yena pele.	30
SARINKI:	Ke re nna le yena ga re boledišane. Nna ke bjalo ka ge ke se na tate. Ke nyala ka bonna.	
	Ge o sa boledišane le yena pele, gona lebala ka lenyalo leo.	
Mminorathwana		
[Letl. 77–78]		

- 25.7 Laetša gore moya wo o fokago setsopolweng se ke wa mohuta mang. (1)
- 25.8 Efa tswalano gare ga Sarinki le Benjamene. (1)
- 25.9 Akaretša diteng tša papadi ye ka dintlha TŠE THARO. (3)
- 25.10 Ka dintlha TŠE PEDI hlaloša mohola wa polelonoši papading ye. (2)
- 25.11 Na mongwadi o kgonne go tšweletša thekniki ya kgegeophethogo papading ye? Fahlela ka dintlha TŠE PEDI. (2)
- 25.12 Maikutlo a gago ke afe mabapi le ditiro tša Sarinki? Fahlela ka dintlha TŠE PEDI. (3)
- [25]**

POTŠIŠO YA 26: POTŠIŠO YE TELELE**NAGA GA DI ETELANE – MS Serudu**

Botelele bja karabo ya potšišo e be mantšu a 400–450.

Sekaseka thulaganyo ya papadi ye o lebeletše diponagalo tše:

- 26.1 Kalotaba
- 26.2 Phekgogo
- 26.3 Sehloa
- 26.4 Tlemollo ya lehuto

[25]**POTŠIŠO YA 27: POTŠIŠO YA SETSOPOLWA****NAGA GA DI ETELANE – MS Serudu**

Badišiša ditsopolwa tše gore o tle o kgone go araba dipotšišo tša go di latela.

SETSOPOLWA SA T

MPHAKA:	(O a phapharega) Ke eng?	
HUNADI:	Ke neng mola ka ahlamago? O hloma bjang o kotame mo nke o moloi a setšwe?	
MPHAKA:	(O mo lebelela ka mahlong) O re ke moloi?	
HUNADI:	Ke re o hloma bjang o kokobane mo nke o tšhiwana?	5
MPHAKA:	(Ga a mo tšee tšie) Ga go molato.	
HUNADI:	(O maketše) O re ga go molato? Ke neng ke putuka le ntlo ke re monna wa ka o llwe ke eng?	
MPHAKA:	Le putuka le ntlo kgane le be le lahlegetšwe ke tšhelete?	
HUNADI:	(O mo tsepeletše ka mahlo) Na afa o a ikwa gore o reng?	10
MPHAKA:	O ra ge ke reng?	
HUNADI:	Ka basadi! O a hlola lehono Mphaka. O na le taba.	
MPHAKA:	A nke o ntlogele o boele ka gae.	
HUNADI:	Ke go tlogele? Ga o bone ge nako ya go ya kerekeng e šetše e re šia?	
MPHAKA:	Sepelang le ntlogele ke le bjalo.	15
HUNADI:	(O tlabegile ebile o befetšwe) O re sepelang! Na wena ga o sa ya kerekeng?	
MPHAKA:	Se mphate diganong. Ke re sepelang le ye kerekeng yeo ya lena.	
HUNADI:	Sešane sa basadi! Mphaka ge o be o re ke šidolle diaparo tša gago mantšiboa o be o e ra ge o tlo ntira sona se?	20
MPHAKA:	Na ga o kwe gore ke reng?	
HUNADI:	Ke go kwa o bolela selo mang?	
MPHAKA:	(O thoma go fela pelo) O bale mantšu a gago.	
HUNADI:	Hleng wena hlogo ya lapa o thomile go a metša?	
MPHAKA:	O re ke metša mantšu a ka? Afa o a tseba gore o a nthoga?	25
HUNADI:	Ga ke go roge le gatee. Ke wena o tšhepišitšego moruti ge a be a le fa gore o tla ka kerekeng mamohla.	

[Letl. 21–22]

- 27.1 Na papadi ye ke ya mohuta mang? (1)
- 27.2 Dipolelo tša Mphaka di mo tšweletša e le motho wa mohuta mang? (1)

- 27.3 Efa mehola YE MERARO ya ditšhupasefala tiragatšong ye. (3)
- 27.4 Hlaloša gore tikologo yeo e tšwelelago tiragatšong ye ke ya mohuta mang. Efa dintlha TŠE PEDI. (3)
- 27.5 Ke ponelopele efe yeo o bago le yona mabapi le lapa la Mphaka? Efa dintlha TŠE THARO. (3)
- 27.6 Ka dintlha TŠE PEDI sekaseka morero wa papadi ye. (2)

LE**SETSOPOLWA SA U**

HUNADI:	Moo o boletše taba. Motho wa gona o tlelwa ke tlhaloganyo mola a šetše a sepela ka lehlotlo. A tšama a eteditše leleme pele a re ge nkabe batswadi ba ile ba se gane ge ke tsena sekolo, e le gore ke yena a petekilego.	
MPHAKA:	Re tla reng mogatšaka. Ngwana šo o re meletše meno a ka godimo. Ke	5
HUNADI:	(<i>O nolegile moko</i>) E re ke yo lokiša malao. O ra nna na, ngwana yo o re bontšha matete a eng? (<i>O a tšwa</i>)	
MPHAKA:	(<i>O sa dutše setulong</i>) Kgane tsela ye ke ikgethetšego yona ga se ya tshwanelo? E ka ba ke tswaletšwe go rwala mathata a mohuta wo bophelong bja ka ka moka? Gae nka se kgone go boela eupša khutšo mono le gona ka lebaka la ngwana yo ga ke e bone? E ka ba ke therešo gore badimo ba tla ba emele motho ka maoto? Lefase le ke la mohuta mang leo motho a otelwago therešo ye e tšwago molomong wa gagwe? Mangwalo a makgethwa ga a re therešo e se hlokege melomong ya lena? Ke gona ke bonago therešo ya gore motho a ka hwela lefeela. Ba ba rakwago dileteng tša gabobona go thwe ke meetlwa ga se ka moka bao ba sa tsebego therešo. Bangwe ba ripitlelwa bonnete bja bona, ba se ba kae lešano la bona. Le ge go le bjalo ke tla hwela dikanong tša ka. Mathata ka moka ke tla swanela go a šikara. Ke ge ke tla reng ... ke. (<i>O re a sa bolela a nnoši bjalo Hunadi o a mmitša</i>)	10 15 20
HUNADI:	Tatago Raisibe ke lokišitše.	
MPHAKA:	Ke a fihla. (<i>O a ema gomme o leba phapošeng ya marobalo</i>)	

[Letl. 69]

- 27.7 Laetša gore moya wo o fokago setsopolweng se ke wa mohuta mang. (1)
- 27.8 Efa tswalano gare ga Mphaka le Hunadi. (1)
- 27.9 Akaretša diteng tša papadi ye ka dintlha TŠE THARO. (3)
- 27.10 Ka dintlha TŠE PEDI hlaloša mohola wa polelonoši papading ye. (2)
- 27.11 Na mongwadi o kgonne go tšweletša thekniki ya kgegeophethogo papading ye? Fahlela ka dintlha TŠE PEDI. (2)
- 27.12 Maikutlo a gago ke afe mabapi le tshwaro ya Mphaka dinageng di šele? Fahlela ka dintlha TŠE PEDI. (3)

[25]

POTŠIŠO YA 28: POTŠIŠO YE TELELE**LEHUFA – P Mothupi**

Botelele bja karabo ya potšišo e be mantšu a 400–450.

Sekaseka thulaganyo ya papadi ye o lebeletše diponagalo tše:

- 28.1 Kalotaba
- 28.2 Phekgogo
- 28.3 Sehloa
- 28.4 Tlemollo ya lehuto

[25]**POTŠIŠO YA 29: POTŠIŠO YA SETSOPOLWA****LEHUFA – P Mothupi**

Lekodišiša ditsopolwa tše gore o tle o kgone go araba dipotšišo tša go di latela.

SETSOPOLWA SA V

LERATO:	Mokgwa ke ile ka ba le mathata, <i>Meneer</i> . Seo ke sona se dirilego gore ke nape ke palelwe.	
NTSHEPE:	Ke mathata a mohuta mang ao a go dirilego gore o tlogele dithuto?	
LERATO:	Ke bile le mathata a lenyalo. Monna yo a nnyetšego ga a nyake go kwa selo ka thuto.	5
NTSHEPE:	O re o e hloetšeng ge a go botša?	
LERATO:	Monna wa ka o re thuto e dira gore mosadi a tšeele monna wa gagwe fase. Le gona o re ke ithutelang ka gore o a ntlhokomela?	
NTSHEPE:	A ka re a go hlokomela wa hlwa o goeletša batho lebenkeleng?	
LERATO:	Wena ga o tsebe lehufa la monna wa ka, <i>Meneer</i> . Gore ke šome ke ka lebaka la gagwe. O re ga a nyake ke hlwe ke robetše ka gae ka ge ke tlo fetša ke ile banneng ge yena a se gona.	10
NTSHEPE:	(<i>O bušetša moya godimo</i>) Aowa, re tlo reng ka gore ke lenyalo mo le tlogo!	
LERATO:	Lenyalo ke a le tseba, <i>Meneer</i> , eupša la mohuta wo lona ga se ka ke ka le bona. Ge nkabe ke se ka ikgethela monna yola nkabe ke re motho yo a nkgethetšego yena o mpolaille.	15
NTSHEPE:	Nke o leke go boledišana le yena gape, mohlomongwe o tlo go kwešiša. O be o mmontšhe ka mo thuto e lego bohlokwa ka gona.	
LERATO:	Aowa, <i>Meneer</i> , monna wa ka ga a nyake go kwa selo ka thuto. Ge go na le selo se se mo tlabatlabišago dibete le go feta, gona selo seo ke thuto.	20
NTSHEPE:	(<i>Ba fihlile tselengkgolo</i>) Lerato, dinomoro tša ka tša mogala šedi, o tlo fela o nteletša. (<i>O mo nea tšona</i>)	
LERATO:	(<i>Le yena o mo nea tša gagwe</i>) Tša ka šedi, <i>Meneer</i> , le wena o tlo fela o nteletša ge o hweditše nako. (<i>O a fologa</i>) O sepele gabotse, <i>Meneer</i> .	25
NTSHEPE:	Le wena o šale gabotse. (<i>Ba arogana</i>)	

[Letl. 2–3]

29.1 Na papadi ye ke ya mohuta mang?

(1)

- 29.2 Dipolelo tša Lerato di mo tšweletša e le motho wa mohuta mang? (1)
- 29.3 Efa mehola YE MERARO ya ditšhupasefala tiragatšong ye. (3)
- 29.4 Hlaloša gore tikologo yeo e tšwelelago tiragatšong ye ke ya mohuta mang. Efa dintlha TŠE PEDI. (3)
- 29.5 Ke ponelopele efe yeo o bago le yona mabapi le lenyalo la Lerato le Radithekisi? Efa dintlha TŠE THARO. (3)
- 29.6 Ka dintlha TŠE PEDI sekaseka morero wa papadi ye. (2)

LE

SETSOPOLWA SA W

- LERATO: (*O a tšhoga ebile o bula mahlo*) Kgane ke ...
- RADITHEKISI: (*O mo tswalela molomo ka seatla ebile o a sebaseba*) A re sepele gonabjale.
- LERATO: (*O tšhogile ebile o maketše*) Aowa, mogatšaka, batho ba tlo ...
- RADITHEKISI: Ge o sa nyake gore ke tsoše kutuku ka mo kerekeng ya lena a re sepele. A re sepele ba sa rapela.
- LERATO: (*O a ineela o tšwa le yena*) A re sepele ge.
- RADITHEKISI: (*Ge ba fihla sefatanageng*) Tsena ka pela re sepele.
- LERATO: (*O a tsena ba a sepela*) Mogatšaka, o reng o ntatelela mo kerekeng?
- RADITHEKISI: (*Ka bogale*) Hee, wena moitshwarahlephi tena! Tlogela go mpobolela ka tsebeng. Ke tlo ba ka go tswalela molongwana wo ka ntahe. Le gona ga ke na taba le kerekana ye ya lena.
- LERATO: Batho ba tlo reng ge ba bula mahlo ba hwetša ke se gona?
- RADITHEKISI: Ba tlo re ga o gona, kgane? Gona go reng batho bao ba gago ba sa makalele go tšama o hlobolela banna ba ka moka?
- LERATO: (*Ka pelo ya go kwa bohloko*) Eupša ga go botse gore o ntatelele ke le kerekeng. A ga o bone gore o intšha seriti?
- RADITHEKISI: (*O emiša sefatanaga kgauswi le lebenkele*) Tlogela go nteletša kotikoti ka ditsebeng. Šala ka mo sefatanageng ke a boa. (*O a fologa o tsena ka lebenkeleng o boa a swere setena sa sešepe*)
- LERATO: (*O maketše*) Ao, mogatšaka, o reng o reka sešepe sa dibjana? A ga se wa bona sešepe se ke tlilego le sona maabane?
- RADITHEKISI: Wena, mosadi, ke itše o se ntlhodie hle. (*O tsena sefatanageng ba a tloga*)

[Letl. 58–59]

- 29.7 Laetša gore moya wo o fokago setsopolweng se ke wa mohuta mang. (1)
- 29.8 Efa tswalano gare ga Lerato le Radithekisi. (1)
- 29.9 Akaretša diteng tša papadi ye ka dintlha TŠE THARO. (3)
- 29.10 Ka dintlha TŠE PEDI hlaloša mohola wa polelonoši papading ye. (2)
- 29.11 Na mongwadi o kgonne go tšweletša thekniki ya kgegeophethogo papading ye? Fahlela ka dintlha TŠE PEDI. (2)
- 29.12 Maikutlo a gago ke afe mabapi le ditiro tša Radithekisi ka kerekeng? Fahlela ka dintlha TŠE PEDI. (3)

[25]

PALOMOKA YA KAROLO YA C: 25
PALOMOKA YA TLHAHLOBO: 80